

"De kæmpede for en sag der ikke var deres"

Første verdenskrig var en tid fuld af rædsler for det meste af Europa - og for Sønderjylland. Under krigen blev der fra denne landsdel skønsmæssigt indkaldt 30.000 hvoraf 75% var dansksindede hvis man går ud fra folkeafstemningsresultatet i 1920. Af de ca. 6.500 faldne sønderjyder var de 3.500 dansksindede iht. gennemgangen af de faldne ved etablering af Mindeparken i Århus. Der døde så mange sønderjyder i første verdenskrig at det i dagens Danmark ville svare til at der over en periode på fire år døde knap 200.000 unge mænd.

Vi nærmer os nu året 2020 og dermed 100-års jubilæet for Genforeningen - eller indlemmelsen af de sønderjyske landsdele i kongeriget som det officielt hed. I den anledning vil opmærksomheden givetvis blive henledt på de mange sønderjyder der kæmpede, invalideredes og døde i Første Verdenskrig. Ordene i overskriften vil lyde mange gange i 2020 som en vedtagen sandhed; men er det sandt at de 'kæmpede for en sag der ikke var deres'?

Hvem var 'de' der kæmpede? Ja, der var både dansk- og tysksindede sønderjyder, og der var mange af den type som kaldtes 'de blakkede', dvs. de som ikke ønskede en national konflikt, eller de som var børn i blandede ægteskaber, og som derfor havde sympatier både mod nord og syd. Nogle med tysk tilhørsforhold talte til daglig sønderjysk og var præget af den lokale kultur. Der var også danske som efterhånden var præget af tysk kultur. Man må ikke se bort fra at i 1914 havde de unge - og tildels deres forældre - boet hele deres liv i Det tyske Kejserrige, og de havde alle uundgåeligt fået del i den tyske kultur, de materielle fremskridt og den for sin tid moderne sociallovgivning.

Og så var der socialdemokrater hvis internationale baggrund gjorde at de følte sig uden for det nationale spørgsmål, og som fremgår af resultatet for valget til den tyske rigsdag i 1912. I Trap Danmark (femte udgave) ses stemmetallene opdelt efter Dansk, Tysk og Socialdemokratisk.

Da krigen kom i 1914, måtte alle i Sønderjylland bidrage til krigsførelsen - og de fleste unge mænd som soldater. Det er svært bagefter at sige generelt hvilken 'sag' de unge mænd kæmpede for; men deres følelser har vel strakt sig fra direkte modvilje for de bevidst danske der følte at de levede undertrykt, eller for tyske der ønskede at leve i fred - over nogen der følte udlængsel, spænding og forandring ved at deltage i en forhåbentlig kortvarig krig - og til dem der med glæde og fædrelandsfølelse meldte sig til at kæmpe for Tyskland. Om sidstnævnte kæmpede for en 'sag' er uvist, men mange har sikkert følt at Tyskland gjorde ret i at støtte Østrigs krig mod Serberne.

For soldaten ved fronten handlede det om at overleve og komme hjem og helst uden at blive invalideret. Der er heller ingen rapporter om at de sønderjyske soldater var dårligere eller mere upålidelige soldater end de øvrige tyske soldater. Mange af de

tyske soldater kom i øvrigt også fra lande som fx Bayern der havde været i krig med Preussen i 1866, og som typisk ikke følte sig som preussere. For dem alle gjaldt nok også at det handlede om at holde krigen væk fra hjemstavnen, så den ikke skulle blive ramt af samme ødelæggelser som områderne ved fronten.

Hverken for danske eller tyske indkaldte soldater var der deserteringer ved krigens begyndelse, og det tyder på at man betragtede det som en naturlig pligt at blive soldat. For de danskes vedkommende også fordi flere af deres fremmeste repræsentanter som fx H.P. Hanssen krævede det af dem under mottoet: "Gør din pligt og kræv din ret". Senere, da krigen trak ud, og soldaterne lærte rædslerne ved fronten at kende, steg deserteringernes antal. Man taler om et samlet antal på godt 2.500 deserteringer fra Sønderjylland.

Hvorfor der ikke var flere der deserterede fra Sønderjylland over Kongeåen, kan måske søges i et udsagn fra en dansksindet, Nis Kock, som gjorde tjeneste på en skib bemanded med sønderjyder, og som svarede da han efter krigen blev spurgt om hvorfor de ikke havde begået mytteri og sejlet til engelsk havn: "Jeg ved at denne tanke aldrig i drømme har strejft min bevidsthed. Hvem skulle vi gøre oprør mod? [...] En komplet vanvittig tanke! Vi var fra samme landsdel allesammen, enten vi stod på det ene eller det andet parti. Vi havde fået en opgave, og vi gennemførte den."

På samme skib befandt sig en anden dansksindet matros der havde meldt sig som etårig frivillig. Hvor mange af de dansksindede, der havde meldt sig som frivillige, lader sig nok ikke fastslå. De fleste tyske militærarkiver brændte under den næste verdenskrig, og efter 1920 var der sikkert ingen interesse for at fortælle at dansksindede havde meldt sig frivilligt.

Når man blader i den imponerende database, som museet på Sønderborg Slot vedligeholder over de faldne sønderjyder, oplever man uvilkårligt at de uforståeligt store tabstal opløser sig i enkeltskæbner med hver sin forhistorie, sin krigsindsats og sine efterladte.

Jeg vil appellere til at man viser de faldne den respekt at man ikke behandler dem som en ensartet klump, men mindes dem som enkeltpersoner og ikke (mis)bruger dem til en national dagsorden. Og hvis man alligevel gerne vil ind på begrebet 'sagen der ikke var deres', så overvej lige hvorvidt de danske soldater i Afghanistan og Irak kæmpede for en sag der var deres. Og hvilken sag var det i givet fald?

November 2019

Jens Rasmussen, Højbjerg